

JACKOVICS MARIANNA
(Ungvár)

Idegen eredetű vallási kifejezések használata az Új Ember hasábjain

Az Új Ember c. katolikus hetilap, a magyar keresztény sajtó legnagyobb példányszámú orgánuma, 1945-től jelenik meg Budapesten. Nagy szerepe van az egyházi élet szervezésében, a katolikus értékrend terjesztésében. Stílusa tiszta, áttekinthető.

A nyelvekben az idegen szavak beépülése a kulturális örökség, a kulturális-gazdasági kapcsolatok természetes velejárója. Az elmúlt évtizedek sokféle, többek között oktatási hiányosságának tudható be viszont a vallási kifejezések terén mutatkozó tájékozatlanság, járatlanság. E célból az újság 2008. LXIV. évf. 27. (3125) számát vizsgáltuk meg. Mielőtt a szavak bemutatására rátérünk, fontosnak tartjuk elmondani az alábbiakat.

A XX. század második fele a katolikus egyház életében alapvető szemléleti változásokat eredményezett. Jelentős mértékben tudatosult az egyháznak a világhoz való küldetése. Az ökumenikus törekvések, a szeretet erényének elsőbbsége, ún. primátusa a gyakorlatban is egyre észrevehetőbben jelentkezik, ami azt jelenti, hogy a teológiai gondolkodás is jelentős lépéseket tesz előre, hogy fokozatosan módosítsa a gyakorlatot. Ezért ma már nem lepődünk meg azon, ha a pápa magyarul köszönti a Rómába érkező magyar zarándokokat. Megszoktuk, hogy a katolikus egyház legfőbb vezetője igyekszik anyanyelvén szólni minden hívőhöz. Ezt nemcsak az örök városba látogatók tapasztalhatják, hanem mindazok, akik nyomon követik a szentatya külföldi útjairól szóló híradásokat, valamint a karácsonyi és húsvéti *Urbi et Orbi* áldás előtti pápai beszédet, amelynek alkalmával Róma püspöke számos nyelven fejezi ki jókívánságait a kereszténység legfőbb ünnepei alkalmából.

A XX. század első felében a római katolikus egyház anyanyelve még a latin volt. A liturgia, az adminisztráció és a hivatalos levelezés is ezen a nyelven folyt. A latin használatának gyökerei a középkorig nyúlnak vissza, amikor Európa nagy részén a törvényhozásnak és a közigazgatásnak is ez volt a nyelve. A világ azonban lényegesen megváltozott azóta: a latin mögül előbújtak a nemzeti nyelvek, amelyeknek jelentős része a XIX. század végére hivatalos státuszt vívott ki magának. Az egyház azonban fenntartotta a latint, mint az egység szimbólumát.

Kiható szemléletváltást a II. vatikáni zsinat (1962–1965) hozott. A zsinat felismerte, hogy a hívőket, akik általában már nem értenek latinul, úgy lehet jobban bevonni a liturgikus eseményekbe, ha ezek alkalmával saját nyelvüket használhatják. A világ szinte minden országában élő katolikusok azonban a legkülönbözőbb nyelveket beszélnek. Nem kis feladatot jelent tehát a zsinat szellemiségének megfelelően megvalósítani a nemzeti nyelvek használatát az egyház életének különböző területein.

Több mint másfél évezreddel ezelőtt kezdett kirajzolódni Európa térképén az a határvonal, amely vallási és egyben kulturális választóvonalat jelentett a kereszténység nyugati és keleti ága között. Az eltelt évszázadok során a nyugati és a keleti egyházakat közeledések és távolodások jellemzik, ugyanakkor a folyamatos kulturális kapcsolatkeresés is szinte állandóan jelen volt. Történelme során a magyarság számos alkalommal és eltérő intenzitással került kapcsolatba a keleti kereszténységgel, ezen belül

a bizánci műveltséggel. A történelmi és régészeti adatok tanúsítják, hogy a keleti örökség hatása a bizánci műveltségű elemek az évszázadok során mélyen beágyazódtak a nyugati kereszténység kultúrkörébe. A magyarok vallásos műveltségében a bizánci réteget alapvetően a görög katolikus egyház képviseli a maga liturgikus hagyományaival, egyben megőrizvén egyházi nyelvhasználatát, annak sajátos elemeit. Történelmi előzménye ennek az, hogy az egyházszakadás (1054) utáni évszázadok folyamán elismerték Róma fennhatóságát, megtarthatták saját törvényeiket, szokásaikat, liturgiájukat és liturgikus nyelvüket. Ezért vált természetessé a keleti területeken a népnyelvek liturgikus használata, Európa nyugati felén viszont a római eredetű latin liturgia terjedt el.

A vallásszabadság kibontakozása következtében az utóbbi másfél évtizedben az egyházi szaknyelv is egyre inkább behatol az általános nyelvhasználatba: a szókincs mind nagyobb hányada válik szélesebb körben ismertté.

Más a helyzet az idegen eredetű elemekkel.

A magyar szókincs idegen eredetű szavainak jó része szóbeli közegben vált elterjedté a magyar anyanyelvűek számára. Ez azt jelentette, hogy a szót, kifejezést hallották, alakjára, szerkezetére vonatkozó minden ismerethez szóban, hallás révén jutottak. E körülmény a feldolgozás módját is meghatározta: a hangzás rögzült először, könnyebben igazodott a magyar kiejtési mintákhoz, az írás a hangzás alapján a magyar írásrendszerben alakult ki. Az így befogadott idegen elemek elsősorban közvetlenül tapasztalható fizikai tárgyakat, jelenségeket és cselekvéseket neveztek meg. Az idegen szavak átvételének, jövevényszóvá tételének ez volt a leggyakoribb módja az írni tudás általános elterjedése előtti történelmi időkben.

Az idegen eredetű elemek egy másik, valószínűleg kisebb része írásbeli közegben került a magyar nyelvbe. Ez azt jelentette, hogy a szót, kifejezést olvasták, alakjára, szerkezetére vonatkozó minden ismerethez írásban, elvontan jutottak. E körülmény a feldolgozás módját szintén meghatározta: az írás rögzült először, főképp idegen formában, később, a gyakori használat miatt igazodott a magyar írásmintákhoz. A hangzás nehezebben igazodott a magyar kiejtési mintákhoz, mert a kiejtést meghatározta az íráskép is, a jelentés elsősorban szöveggörnyezethez kapcsolódhatott. Az így befogadott idegen elemek a közvetlenül tapasztalható fizikai tárgyak, jelenségek és cselekvések mellett főképp elvont dolgokat, jelenségeket neveztek meg. Így honosodtak meg általában a magyar nyelvben a latin írásrendszer átvételétől kezdve a vallás, a teológia, a jog görög és latin eredetű kifejezései, melyek közül a fent említett hetilap hasábjairól én is szemelgettem. Az arány a második változat formájának javára a XIX. század végén kezdett megváltozni, és a XX. században egyre erősebben vált uralkodóvá. Az írás rögzült először, szinte kizárólag idegen formában, később, a gyakori használat miatt igazodott a magyar írásmintákhoz, a jelentés elsősorban tapasztalathoz kapcsolódhatott.

Kutatásom témájának egyik apropója abból született, hogy a történelmi keresztény egyházak közösen úgy határoztak: a 2008. esztendő a Biblia évének nyilvánítják, ezzel is népszerűsítve a Szentírást és annak kulturális értékeit. Az általuk indított kezdeményezés másik kiemelt célja, hogy a Könyvek Könyvét ne csupán kultúrtörténelmi értéként mutassa be, hanem annak olvasását, az evangélium megismerését is előmozdítsa. A katolikus egyház életének másik épp aktuális eseménye, hogy XVI. Benedek pápa Szent Pál-évet hirdetett 2008. június 28-tól 2009. június 29-ig az apostol születésének 2000. évfordulója alkalmából, különös figyelemmel és szeretettel fordulva a „nemzetek

apostola”, a hithirdetés pártfogója felé. Ő a hagyomány szerint az akkor ismert világ végső határáig, a mai Spanyolországig is eljutott, többször bebörtönözték, végül a Néró-féle keresztényüldözés vértanúja lett. Mi maradt ránk gazdag örökségéből? Az általa alapított egyházközségek a történelem viharáiban felmorzsolódtak, de a hozzájuk intézett levelei örök időszerűséggel tanítanak bennünket.

A téma időszerűsége ezen kívül onnan is ered, hogy tudomást szereztem a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvészeti Tanszékén 2006-ban meghirdetett szókinccgyűjtő pályázatáról *Egyházi szakszókincc a modern katolikus írásbeliségben* címmel, amely nem hivatásos nyelvészek önálló kutatáson alapuló munkáinak készítésére irányultak. Ez a hármas indíttatás vezetett arra, hogy a katolikus egyházi nyelv szókinccsét vizsgáljam (például egy katolikus hetilap egy tetszés szerinti számában).

A katolikus egyházi nyelv szókinccsének összegyűjtését indokolja az is, hogy helyesírási szabályzataink és szótáraink eddig többnyire kerültek az egyházi szakkifejezések (ünnepek, intézmények, események, liturgiai kifejezések stb.) fölvételét szójegyzékükbe. Ugyanakkor azonban mind több félhivatalos vagy hivatalos egyházi kiadvány jelenik meg, melyeknek a helyesírása esetleges, következtelen. Ezért a jövőben szükség van gyűjtésre, egyházi kiadványokból és sajtótermékekből (pl. Új Ember, Keresztény Elet, Vigília, egyházmegyei, plébániai kiadványok, hittankönyvek, tankönyvek és teológiai szakkönyvek stb.).

Jelen kutatásom a világi sajtó egyházi nyelvhasználatával, ezen belül is az egyházi szakszókinccs idegen eredetű kifejezéseinek jellemzőivel kapcsolatos. Ezúttal gyűjtésem a Magyarországon megjelenő általános egyházi sajtótermékek közül az Új Ember című katolikus hetilap 2008. évi (LXIV. évf. 27.) egyik (tetszés szerinti) számának nem hivatalos egyházi cikkeire szorítkozik, amelyekben, ha nem is nagy gyakorisággal, de találunk olyan idegen eredetű megnevezéseket, amelyeket csupán csak azok értenek meg, akik magának a kérdéses szakterületnek a művelői, ismerői, nem igazán használatosak még a vallását buzgón gyakorló ember szókinccsében sem, így valószínűleg teljesen ismeretlenek a civil olvasó számára.

Nem titok, hogy a vallási kifejezések terén mutatkozó járatlanság az elmúlt évtizedek oktatási hiányosságának tudható be. Másrészt zavar keletkezhetik azért is, mivel a különböző egyházak sokszor más-más értelmet adnak ugyanannak a szónak vagy kifejezésnek, például *diakónus 1. a katolikus és a görög kat. egyházban: szerepap; 2. a protestánsoknál: lelki gondozást, régebben a szegények gondozását is végző nem lelkészi személy* [Bakos, 1978. 180.]. Ennek okai: a történelmi fejlődés, hagyományok, megszokás vagy hitelvi (dogmatikai) és gyakorlati kérdésekben meglévő különbségek, a szertartások, az egyházi közigazgatás egymástól eltérő rendje, az istentiszteletek sokfélesége.

A XX. század vége és a XXI. század eleje a kommunikációs konfliktusok, zavarok tömkelegét hozta. Minden nyilvánosan beszélőnek óriási a felelőssége. Évtizedekkel ezelőtt nem is gondoltuk volna, hogy egy ilyen mérvű kommunikációs és informatikai forradalom köszönt be. Nem lehet elmenni a modern világ nyelvi jelenségei mellett, ellenben a hagyományos, több százéves, egyházi kifejezéseket minden áron fenn kell tartani. Már csak azért is, mert ezek biztosítják a kultúra fennmaradását is. Ha ez a bizonyos „nyelv” nem marad fenn, akkor a kultúra sem marad fenn. Dell Hymes amerikai nyelvész megjegyzi: „Egy olyan nyelvi leírásnak, amely nem tisztázza a nyelvi jegyeket a

beszélők egy közösségének viszonylatában, s nem specifikálja repertoárjukat és annak használatát,.....ez a nyelvelírás aligha lesz érvényes, jelentős vagy érdekes”, éppen ezért ezek az „új nevek” nem új tudományágakat, hanem az alábbiakban illusztrált megújított kutatási területeket is jelentenek.

Fogalomkörök szerinti megoszlásban a vizsgált idegen eredetű vallási kifejezések (szám szerint 54) a következő képet adják:

1.	Liturgikus ruhák és eszközök, jelképek	dalmatika, hüpogoná-tion, mandíász, pallium, panagia, potamosz, szakkosz, omofofor	összesen 8 lexéma	15 %
2.	Liturgikus cselekmények	celebrál, litánia, liturgia, liturgikus, pontifikál	összesen 5 lexéma	9,3%
3.	Vallási tanok, tanítás, eszme	aszkezis, ökumenikus	összesen 2 lexéma	4 %
4.	Vallási alapfogalmak	dogma, eucharisztikus, homília, kánon, karitás, karitatív, karizma, kongregáció, misszió, misztérium, nunciatúra, penitencia, plébánia, stáció, stigma, szakrális, pasztoráció	összesen 17 lexéma	31,4%
5.	Egyházi építészet, művészet	apszis, bazilika, ikonográfia	összesen 3 lexéma	5, 5%
6.	Egyházi személy, méltóság, intézmény v. tanítás képviselője	apologéta, exarcha (exarchátus), kánoni territórium, kanonok, kapucinus, katekumen, kuztosz, melkita, metropolita, misszionárius, noviciátus, nunciatúra, parókus, pátriárka, piarista, prefektus, protokorifeus, szkóla	összesen 18 lexéma	33%
7.	Egyházi szertartások	vesperás	összesen 1 lexéma	1,8%

Az idegen eredetű vallási kifejezések legnagyobb csoportját tehát szinte fele-fele arányban (17-18 kifejezés) az egyházi személy-, méltóság- és intézménynevek, valamint a vallási alapfogalmakat jelölő nevek alkotják, míg az egyházi szertartások körébe tartozó idegen eredetű kifejezések csak egyetlen lexemával (1,8 %) képviseltetik magukat.

Eredetüket tekintve a vizsgált szavak 80 %-a egyértelműen három fő csoportba osztható:

Görög	9	Görög-latin	13	Latin	21	Nem tisztázott	1
--------------	----------	--------------------	-----------	--------------	-----------	-----------------------	----------

apologéta, apszis, aszkézis, diakónus, homília, ikonográfia, karizma, liturgia, pátriárka	bazilika, dogma, eucharisztikus, exarchátus, kánoni, katekumen, litánia, liturgikus, metropolita, misztérium, ökumenikus, parókus, stigma	celebrál, kanonok, kapucinus, karitás, karitatív, kongregáció, kusztosz, misszió, nunciatúra, nuncius, pallium, pasztorál, penitencia, piarista, plébánia, pontifikál, prefektus, stáció, szakrális, szkóla, vesperás	dalmatika
16 %	25,1 %	38,8%	1, 8%

Hat lexémát (**hüpogonácion, mandiász, omofor, panagia, potamosz, szakkosz**) a Bakos-féle idegen szavak szótárában egyáltalán nem találunk, eredetükre onnan következtethetünk, hogy a keleti egyházak közül csak a bizánci rítus sajátosságait tartalmazó görög katolikus liturgikus kislexikon címszavai közt találjuk őket (11 %).

Érdekes nyelvi képet mutatnak a sajátos csoportosulást alkotó következő kifejezések is:

<i>Latin elemekből</i>	2	<i>Szóösszetétel</i>	1	<i>Szókapcsolatként</i>	1
misszionárius, noviciátus		protokorifeus proto-, prot- gör.er. korifeus – gör-lat		kánoni territórium kánon gör-lat territórium lat	

Nem tartottam fontosnak kiemelni azokat a kifejezéseket, amelyek közkeletűek, és a témában a nyelv társadalmi funkciójával kapcsolatban nem tartoznak a „problematikus státusz” témakörébe, hiszen egyrészt használati szintjük más fogalomkör(ök)ben is érvényesül (például történelem, zene, irodalom), másrészt pedig nem szigetelődnek el olyan „élesen” a civil ember mai nyelvi köztudatában sem. Ilyenek például a *gregorián, himnusz, iszlám, katolikus, keresztény, konkordátum, muzulmán, ortodox, protestáns, szimbólum, ultimátum*. Az ilyen típusú lexémavizsgálat a további kutatások tárgya lehet.

Az idegen szavak, kifejezések átvétele, mint köztudott, az új fogalmak nyelvi tükröződése egy másik nyelvterületen. A hangzó szövegek gyors továbbításának növekvő lehetősége az utóbbi egy évtizedben a beszélt és írott idegen formákat gyakrabban együtt fogadtatja be, például parókus → parochus. Az idegennel való találkozás annak megismerését kívánja, amely az idegen nyelvi megnevezés esetén a hangtani, az alaktani és jelentéstani feldolgozás műveleteiből áll. E műveletek az idegen megnevezést elhelyeztetik a befogadó nyelv fonetikai, szerkezeti (alaktani és szintaktikai), valamint jelentéstani rendszerében. Az idegen szónak a befogadása, sajátjává válása a fentiek értelmében akkor eredményes, ha a pusztán alaki igazodáson túl minél több jelentésben vagy jelentésárnyalatban beépül a magyar nyelvbe és a magyarul beszélők tudásába. Hiszen ezek a jelentések egymást erősítik. Például a *karitasz* → *caritas* szó esetében: lat *caritas* jótékonyág, emberszeretet / *Caritas* katolikus jótékonyági szervezet neve

[Bakos, 1994: 128] ma már alaktanilag is szerves részét képezik a magyar szókészletnek. Az idegennel való találkozás és elsajátítás tehát a legegyszerűbb nyelvi átvétel esetében is választ és saját alkotást vált ki. Olyan nyelvi elemek, amelyeket Dell Hymes szavaival élve „bizalmatlanul szemlélnék és értékelnek, hiszen konvencionálisan elismert csoportnyelvbe tartoznak”, viszont stilisztikai értékük tekintve eszközei a kifejezésnek, felhívásnak, tiszteletadásnak.

Az idegen eredetű egyházi kifejezések terén végzett több szempontú elemzéssel arra a következtetésre jutottunk, hogy a nyelvben nincs fölösleges szó, ha a mondanivaló igényéhez akarjuk igazítani a szavakat, hiszen csupa magyar szóval is lehet magyartalanul fogalmazni. Használatuk indokolt, mert a történelmi egyházak gazdag szaknyelvre felfrissíti a nyelv hangkombinációit, „új” kifejezési lehetőségeket hoz, bővíti a nyelv „fogalomtárát”, csökkentve a több jelentést is hordozó szavak számát, következőképpen gazdagítják a nyelvet, nem ölik ki annak eredeti állományát. Szükség van rájuk, hiszen egyrészt a nyelv ezen stílusrétegének igen jellemző kifejező eszközei, másrészt magyar megfelelőikkel nem tudjuk őket pótolni, illetve nem tartjuk fontosnak, hogy helyettük magyar szót használjunk.

Ha szemügyre vesszük a szójegyzék adatait, világosan kitűnik számunkra, hogy ezek a kifejezések eredetüket tekintve nemcsak vallási, hanem egyben kulturális hagyományoknak is a „megtestesítői”, jól szemléltetve ezzel a kereszténység nyugati (latin, pl. kanonok, nuncius, pasztorál) és keleti (görög, pl. apszis, aszkézis, diakónus) ágát.

Szócikk-jegyzék

A szavak, kifejezések pontos adatolása szócikkekbe rendezve történik.

A szócikk szerkezete: címszó (ábécé sorrendben); utána az értelmezés(ek) (a jelentés vagy jelentések normál álló betűkkel); szögletes zárójelben az értelmezés pontos helye; példamondat, az adat pontos bibliográfiája: a szerző neve és a mű címe (a megjelenés helye nyilvánvaló), oldalszám. Internetes forrás esetében az adathoz legközelebb vezető linket adjuk meg.

apologéta: gör 1. vmilyen eszme v. tan védelmezője 2. az apologetika szakembere [Bakos, 1994: 66]

„*S az áldott meg nem érkezetség fénye dereng fel „Az apologéta esti imája” című vallomásában is.*” (Szigeti László: A fények és árnyak Istene felé C.S. Lewis a szerelem útján, 11. o.)

apszis: gör, műv, ép 1. az épület végéhez csatlakozó, félkör alakú, kupolával fedett tér 2. keresztény templomokban a főhajót félkör alakban lezáró rész [Bakos, 1994: 68]

„*Díszítésére különböző stílusirányzatok hatottak: a középpontban, késő gótikus apszisban Gonzága Szent Alajos alakja látható...*” (Szalontai Anikó: Az evangelizációt szolgálva A Regnum Marianum-plébánia kiállításai, 12. o.)

aszkézis: gör, **aszketizmus** gör-lat 1. vall az erkölcsi tökéletesség elérésének módját az élet örömeiről való lemondásban és az önsanyargatásban látó vallási tanítás 2. ennek gyakorlása; szélsőséges önmegtartóztatás, lemondás az élet örömeinek élvezéséről [Bakos, 1994: 77]

„*Többéves vándorlás, aszkézis után letelepedett egy fa alá...*” (Pallós: Szeretettelben szolgálni... Beszélgetés Zsoldos Imre verbita szerzetessel, 8. o.)

bazilika: gör-lat, ép 1. Az ókorban: magas kupolás, tágas középület, ahol a bíróság működött, kereskedelmi ügyleteket kötöttek stb. 2. az ennek mintájára épített több hajós templom, melynek középső hajója, a főhajó szélesebb és magasabb az oldalhajó(k)nál [Bakos, 1994: 92]

„A Szentatya I. Bartholomaiosz konstantinápolyi pátriárkával együtt vonult be a bazilika Szent Pál-kapuján” („Tanuljuk a hitet és az igazságot” A Szent Pál-év megnyitása Rómában és Damaszkuszban, 5. o.)

celebrál: lat 1. vall (ünnepi) misét mond 2. ritk. ünnepel [Bakos, 1994: 130]

„Erdő Péter bíboros, esztergom–budapesti érsek, az imanap főcelebránsa mellett a szlovák püspöki kar képviselőjében Orosch János nagyszombati segédpüspök ... is részt vett a szertartáson.” (Cser István: Keresztény tanúságtétel Szlovák–magyar imanap Mátraverebély-Szentkúton, 12. o.)

dalmatika: vall bő ujjú, két oldalt nyitott, térdig érő miseruha a papi segédlet részére (eredetileg dalmáciai előkelő viselet) [Bakos, 1994: 158]

„A gyűjtemény legrégebbi darabja az Ibériai-félszigetről származó dalmatika” (Szalontai Anikó: Az evangelizációt szolgálva A Regnum Marianum-plébánia kiállításai, 12. o.)

diakónus: gör, vall 1. a katolikus és gör. kel. egyházban: szerep 2. a protestánsoknál: lelki gondozást, régebben a szegények gondozását is végző nem lelkészi személy [Bakos, 1978: 180]

„Spányi Antal megyés püspök pappá szentelte Mórocz Tamás diakónust...” (Bertáné Pintér Katalin: Tamás apostol hitvallásával Papszentelés Székesfehérváron, 4. o.)

dogma: gör-lat 1. vall bizonyítás nélküli, minden hívőre kötelező hittétel 2. merev, megváltozhatatlannak hirdetett, kötelező erejű tétel v. tan [Bakos, 1994: 195]

„Hetven százalék szerint bármely vallás „dogmaival” eljuthatunk az örök üdvösségre” (Az amerikaiak hisznek Istenben, 5. o.)

eucharisztikus: gör-lat, vall az oltáriszentséget illető, vele kapcsolatos [Bakos, 1994: 227]

„Június 28-ról 29-re virradó éjszaka Rómában a Circus-Maximusban nemzeti eucharisztikus összejövetelre került sor”(Éjszakai szentségimádás a Circus Maximusban, 5. o.)

exarchátus: gör-lat, tört valamely exarcha fennhatósága alatti terület [exarcha gör 1. vall görögkeleti egyházmegye vezetője, püspök 2. tört a bizánci birodalom vmely itáliai v. afrikai tartományának kormányzója] [Bakos, 1978: 237]

„Szent liturgia keretében szentelték püspökké június 30-án a hajdúdorogi székesegyházban Kocsis Péter Fülöp görög katolikus szerzetes papot, akit május 2-án nevezett ki XVI. Benedek pápa a hajdúdorogi egyházmegye püspökévé és a miskolci apostoli exarchátus apostoli kormányzójává, miután az eddigi főpásztor, Keresztes Szilárd életkora miatt lemondott hivataláról” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Püspökszentelés Hajdúdorogon, 1. o.)

homília: gör, vall szentírás-magyarázó beszéd, bibliamagyarázat [Bakos, 1994: 342]

„Homiliájában a pápa hangsúlyozta:...” („Tanuljuk a hitet és az igazságot” A Szent Pál-év megnyitása Rómában és Damaszkuszban, 5. o.)

hüpogonátion: A püspök liturgikus ruházatának darabja. Négyszögletes, selyemmel borított kemény lap, általában a jó pásztor himzett képével. A püspök szolgálatára utalva, pásztortáskát jelképez. Hasonlít az áldozópap epigonátionjához. Azonban a hüpogonátiont egy sarkánál fogva függeszti a püspök az övre, a szakkoszon kívül. Nem kitüntetési jelvény, mint a pap epigonátionja, hanem a püspök rendes liturgikus öltözkéneke egy része [Ivancsó, 2001: 31–32.]

„A négyszögletes alakú, díszes bevonatú hüpogonátiont a főpap az övéhez erősítve, térdmagasságban viseli.” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Püspökszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

ikonográfia: gör, műv 1. vmely képzőművészeti, különösen vallási tárgyú téma ábrázolásának a korra jellemző módon meghatározott szabályai 2. az evvel foglalkozó, az ábrázolások, tárgyak jelentését elemző művészettörténeti tudományág 3. vmely történeti személy hiteles képmása 4. vmely tárgykörre vonatkozó képzőművészeti ábrázolások összessége [Bakos, 1994. 334.]

„A tárlatot, illetve az azzal egy időben megrendezett Keresztény ikonográfia a kortárs magyar képző- és iparművészetben című kiállítást Bábel Balázs kalocsai kecskeméti érsek nyitotta meg.” (Szent Pál a képzőművészetben Kecskeméti kiállítás az emlékévre, 11.o.)

kánoni: kanonikus gör – lat 1. vall egyházi előírás alapján, az egyházi kánonok (törvények) által megállapított; a kánonba tartozó 2. mintaképpül vett, a kánonon alapuló [Bakos, 1978: 406]

„...a moszkvai patriarchátus Fehéroroszországot saját „kánoni territóriumának” tekinti...” (XVI. Benedek pápa meghívása Fehéroroszországba, 5. o.)

kanonok: – lat, vall papi méltóság a katolikus egyházban; a káptalan tagja [Bakos, 1978: 406]

„Igen, a francia államfő valóban a Lateráni Szent János–bazilika kanonokja...” (Papp Tamás: Demokratikus értékeink gyökerei keresztények... Beszélgetés Franciaország budapesti nagykövetével, 3. o.)

kapucinus: lat, vall a Ferences-rendnek csuklyát és szakállat viselő ágához tartozó szerzetes [Bakos, 1994: 382]

„XVI. Benedek pápa június 22-én az úrangyala ima után megemlékezett Ghaziri Yakub (polgári nevén Khalil Haddad) libanoni kapucinus szerzetes (1875–1954) Bejrútban történt boldoggá avatásáról.” (Libanoni boldoggá avatás, 5. o.)

karitás: caritas lat jótékonyság, emberszeretet [Bakos, 1994. 128.]

„2007 elején a Szentatya meglátogatta a rómaiak „karitás leveskonyha” nevű akcióját...” (Nagy Ferenc SJ Általános imaszándék: Hogy növekedjék azok száma, akik a keresztény közösségnek önkéntesként nyújtanak nagylelkű és készséges szolgálatot, 9. o.)

karitatív: lat el. jótékony, jótékonysági, emberbaráti [Bakos, 1994: 385]

„Ez az imaszándék tehát a karitatív segítőszolgálatról szól.” (Nagy Ferenc SJ Általános imaszándék: Hogy növekedjék azok száma, akik a keresztény közösségnek önkéntesként nyújtanak nagylelkű és készséges szolgálatot, 9. o.)

karizma: gör, vall természetfeletti adomány, képesség [Bakos, 1978: 412]; szinte természetfeletti megnyerő, meggyőző erő [Bakos, 1994: 385]; „kegyelmi ajándék”, a Biblia szerint olyan Istentől kapott különleges képesség, amelyen keresztül a Szentlélek munkálkodik [Bibliai kislexikon, 1978: 125]

„...karizmákat, amelyek őbenne megvannak, és amelyek általa áradnak ki mindenkire”. (Bókay László „Élő, szép egyházat kaptál!” Papszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

katekumen: gör-lat 1. vall, tört keresztelésre előkészülő felnőtt 2. vall az első gyónásra és áldozásra előkészülő gyermek [Bakos, 1994: 389] 3. ritk vmely tanba beavatandó, előkészületi szakaszban levő jelölt [Bakos, 1978: 417]

„Várom a gyóntatást, s a találkozást a jegyesekkel, katekumenekkel”. (Lőrincz Sándor: Szinte lehetetlenre vállalkoztak... Papszentelés Kaposváron, 4. o.)

kongregáció: lat, vall 1. katolikus hitbuzgalmi egyesület 2. a Vatikán legfőbb kormányzati hatóságainak neve [Bakos, 1978. 449.] 3. vmely szerzetesrend több, önállóságát megőrző kolostorának társulása [Bakos, 1994. 415.]

„A június 22-én történt boldoggá avatást a pápa megbízásából José Saraiva Martins bíboros, a Szenttéavatási Kongregáció prefektusa vezette...” (Libanoni boldoggá avatás, 5. o.)

kusztosz: lat. *custos* ör a kusztódia előljárója; **kusztódia** lat. *custodire* őrizni, gondoskodni: a ferences rendek igazgatási egysége. A Szentföld lelkipásztori ellátása hagyományosan a ferences rend feladata, amely ezen a területen külön rendi egységet (kusztódiát) tart fenn. Ennek legfőbb vezetője, a szentföldi kusztosz, nemcsak a renden belül, hanem az egész nyugati kereszténységben kiemelt szerepet játszik, a szentföldi kegyhelyeket ellátó ferences testvérek legfőbb előljárója. A kusztódia több kolostorból áll, élükön a kusztossal. W. Stepniak-Minczewa és M. Zygmunt OFM Conv. Ferences és szerzetesi kifejezések szótára *Lengyelből fordította: Sárosy Bence*

http://frankaegom.ofm.hu/irattar/irasok_gondolatok/konyvismertetesek/konyvek_5/ferences_szotar.htm

www.franciszkanie.pl

„Pierbattista Pizzaballa szentföldi kusztosz a közelmúltban zarándokok számának növekedéséről számolt be interjújában”. (Egyre több szentföldi zarándok, 5. o.)

litánia: gör-lat 1. vall felsorolásokból álló, párbeszédes formájú hosszú könyörgő ima 2. gúny vminek állandó ismételtetése, hosszú, unalmas felsorolása 3. pejor siránkozás, vég nélküli panaszkodás, sirám 4. nép vecsernye [Bakos, 1994: 459]

„Délután szlovák és magyar litánia zárta az imnapot” (Cser István: Keresztény tanúságtétel Szlovák–magyar imnap Mátraverebély-Szentkúton, 1. o., 12. o.)

liturgia: gör vall egyházi szertartásrend [Bakos, 1994: 460]; szó szerint „közös tevékenység”. – Tágabb értelemben liturgia az egyház összes hivatalos szertartása, vagyis a nyilvános istentiszteletek. A bizánci szertartású egyház szóhasználata szerint szorosabb értelemben azt a legszentebb istentiszteletet jelöli, amelyben Krisztus Testét és Véréát áldozzák fel Istennek, a szentáldozásban pedig magukhoz veszik. Így ez utóbbinak a Szent Liturgia a megkülönböztetett megnevezése [Ivancsó, 2001: 46]

„A szent liturgia elején Keresztes Szilárd búcsúzott és köszöntötte az új főpásztort...” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Papszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

liturgikus: gör-lat, vall 1. szertartástani 2. szertartási, az egyházi szertartásokkal kapcsolatos [Bakos, 1994: 460]

„Ennek értelmében el kell fogadniuk a II. vatikáni zsinat által kezdeményezett liturgikus és más egyházi reformokat.” (Ultimátum a tradicionalista szakadároknak, 5. o.)

mandiász: hosszú, egész testet betakaró, lila selyemből készült, sokráncú köpeny, amelyet a püspök a templomba bevonulva és onnan eltávozva visel. Elöl legalább két, de általában négy hímezett vagy festett ikon díszíti [Ivancsó, 2001: 48]

„A szent liturgia végén az új püspök levetette a liturgikus ruhákat és a szentelő főpap elé állt, aki átadta neki díszes püspöki palástját, a mandiászt, amely az igazság köntöse” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Papszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

metropolita: gör-lat, vall 1. katolikus püspök (érsek), akinek joghatósága egyházmegyéjén kívüli területekre is kiterjed 2. vmely keleti keresztény egyház vezető főpapja 3. a görögkeleti egyházban rangban a pátriárka után következő főpap [Bakos, 1994: 495]

„A szentelést végző Keresztes Szilárd püspök, valamint a társszentelők: Ján babjak eperjesi metropolita és Milan Sasik püspök, a munkácsi görög katolikus egyházmegye apostoli adminisztrátora...” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Papszentelés Hajdúdorogon, 1. o.)

misszió: lat 1. megbízatás, megbízás, küldetés 2. hivatás, rendeltetés 3. különleges céllal idegen országba küldött csoport, főleg szakértők 4. diplomáciai képviselőt vmely idegen országban 5. vall hittérítés, a keresztény hit terjesztése 6. vall hittérítő telep, állomás 7. vall hívők vmely különleges csoportjának (szórványnak, kisebb egyházközségeknek stb.) lelki gondozása 8. vall nagyobb tömegek számára rendezett katolikus lelkigyakorlat és ájtatosság [Bakos, 1994: 549]

„A misszió tagjai mindig egy velük közel egyidős papért fohászkodnak...” (Sz.A.: Ami görbe, kiegyenesedik... Szent Teréz-imamisszió a papokért, 4. o.)

misszionárius: lat el., vall hittérítő [Bakos, 1994: 549]

„A verbita misszionáriussal, a Szereteláng lelki napló népszerűsítőjével, a hozzá kapcsolódó mozgalom terjedéséről és tajvani tapasztalatairól beszélgettünk” (Pallós: Szeretetlenben szolgálni... Beszélgetés Zsoldos Imre verbita szerzetessel, 8. o.)

misztérium: gör-lat 1. tört titkos, csak a beavatottak által ismert (görög-római, egyiptomi stb.) vallási szertartás, amelyekben csak ők vehettek részt 2. titok, rejtély 3. vall hittitok [Bakos, 1994: 504]

„A Szentatya levélben köszöntötte az összejövetel résztvevőit, arra buzdítva őket, hogy a Biblia jelentőségének megismertetésén túl a mai katolikus hívek – és különösen az ifjúság – számára adjanak eligazítást a Biblia olyan értelmezésével, melynek középpontjában Krisztus és a húsvéti misztérium áll.” (A Katolikus Bibliikus Szövetség afrikai közgyűlése, 5. o.)

noviciátus: lat el., vall szerzetes v. apáca próbaideje [Bakos, 1994: 541]; a novíciusok, kispapok képzésére kijelölt rendház; a novíciusok képzési időszaka többnyire egy évig tart. http://frankaegom.ofm.hu/irattar/irasok_gondolatok/konyvismertetesek/konyvek_5/ferences_szotar.htm www.franciszkanie.pl

„A Chevetogne-ban eltöltött noviciátus után 1999 karácsonyától Dámócon élt szerzetestársával együtt, egészen kinevezéséig.” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Papszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

(apostoli) nunciatúra lat, dipl pápai (nagy)követség [Bakos, 1994: 590], a Szentszék diplomáciai képviselője, a XVI. században alakult ki.

„...a Szentatya találkozik majd az apostoli nunciatúrán a zsidó közösség képviselőivel és a muzulmán vezetőkkel is.” (Papp Tamás: Demokratikus értékeink gyökerei keresztények... Beszélgetés Franciaország budapesti nagykövetével, 3. o.)

nuncius *lat, dipl* a Vatikán diplomáciai képviselője; a pápa állandó követe (vmely országban) [Bakos, 1978: 590]

„Juliusz Janusz nuncius, Erdő Péter és Paskai László bíboros, valamint számos püspök kíséretében – ünnepélyes harangzúgás közben vonultak be a székesegyházba.” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Püspökszentelés Hajdúdorogon, 1. o.)

omofor a püspöki rend jelvénye. Széles, mindkét vállat befödő, elől-hátul csaknem a földig leérő ruhadarab, amelyet csak a püspök viselhet, szertartások alkalmával. Különböző színekben készülhet a liturgikus ruha anyagából. Bizonyos szertartásoknál a jóval kisebb omofort használja a püspök, melyet csak a nyakába helyez, s kétoldalt onnan csüng le [Ivancsó, 2001: 55]

„A főpapi ruhadarabok és jelképek: a pástortob, a szakkosz, az omofor...” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Püspökszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

ökumenikus *gör-lat* általános, egyetemes, az egész világot érintő (főleg vallási mozgalmakkal, intézményekkel, címeikkel kapcsolatban) [Bakos, 1978: 614]

„I. Bartholomaiosz ökumenikus pátriárka rövid beszédében...” („Tanuljuk a hitet és az igazságot” A Szent Pál-év megnyitása Rómában és Damaszkuszban, 1. o.)

pallium *lat* 1. köpeny, palást 2. *vall* a katolikus érsekek fehér vállszalagja 3. *orv* agyköpeny [Bakos, 1978: 620]

Eredetileg bal vállra akasztott hosszú köpeny volt, amely az antik korban állami hivatali jellé lett. Később a bal vállra vetett, keresztekkel díszített sálszerű szövet. Konstantin császár a pápának palliumot adományozott, aki azt később megosztotta a metropolitákkal (érsekekkel), és privilégiumok alapján egyes püspökökkel. A korábban bő köpeny ma csupán keskeny gyapjuszövetcsík, mely a nyakat gallérként veszi körül, a mell, illetve a hát közepéig érő két szárral. A nyakrészénél 4 fekete kis kereszt, a két lelógó száron 1-1 kereszt van beszöve. Három tű rögzíti a miseruhához. A pallium azt a hatalmat jelöli, amellyel a jog a római egyházzal közösségben lévő metropolitát (érseket) egyháztartományában felruházza, a Szentszékhez való hűség és kollegialitás jelképe <http://www.katolikus.hu/malezi/lexikon/litlexp.htm>

„Az omofor a latin palliumhoz hasonló formájú főpapi ruhadarab: elől, illetve hátul kör alakban át van vetve a vállon, annak jelképeként, hogy a Jó Pásztor a vállán hozta vissza az elveszett bárányt.” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Püspökszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

panagia: panágia legszentebb. A bizánci egyház szóhasználata szerint az Istenszülő állandó jelzője. Jelenti egyben azt a vastag láncon függő, nagyméretű, Istenszülőt, Jézus Krisztust, nagyon ritkán szentet ábrázoló medáliont, amelyet a püspök visel a nyakában. A püspök megkülönböztető, de nem rendi jele. Az áldozópapok csak keresztet viselhetnek [Ivancsó, 2001: 57]

„A keleti püspökök nyakukban nem keresztet viselnek, hanem egy panagiát, amely egy Istenszülő ikon.” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Püspökszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

parókus parochus: gör-lat, vall plébános [Bakos, 1994: 579]

„Hittanárként dolgozott a hajdúdorogi Görög Katolikus Általános Iskola és Gimnáziumban, majd parókus lett Tornabakonyban.” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Püspökszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

pasztorál: lat, vall lelkipásztori gondozásban részesít (közösséget) [Bakos, 1994: 634]

„Főleg fiatalokat, gimnazistákat szeretne pasztorálni...” (Lőrincz Sándor: Szinte lehetetlenre vállalkoztak... Papszentelés Kaposváron, 4. o.)

pátriárka: gör 1. vall a görögkeleti egyház és egyes más keleti keresztény nemzeti egyházak legfőbb papi méltósága 2. vall egyes tekintélyesebb római katolikus püspökök hagyományos címe 3. tiszteletre méltó aggastyán [Bakos, 1994: 583-584]

„A Szentatya I. Bartholomaiosz konstantinápolyi pátriárkával együtt vonult be a bazilika Szent Pál-kapuján...” („Tanuljuk a hitet és az igazságot” A Szent Pál-év megnyitása Rómában – és Damaszkuszban, 1. o.);

penitencia: lat 1. vall vezeklés, bűnbánat, ill. a feloldozáshoz szükséges, a gyóntató által megszabott imádság, jócselekedet stb. 2. büntetés 3. bűnhődés [Bakos, 1994: 587]

„Az Apostoli Penitenciára a pápa megbízásából Urbis et Orbis kezdetű dekrétumában mindazoknak, akik a jubileumi év során a római falakon kívüli Szent Pál-bazilikába zarándokolnak, a fenti feltételekkel teljes búcsút engedélyez, melyet saját maguk vagy elhunyt szeretteik javára fordíthatnak.” (A Szent Pál-év búcsúi, 5. o.)

piarista: lat, vall katolikus szerzetes, a kegyes tanítórend tagja [Bakos, 1994: 597]

„Pénteken inkább a sport kapott hangsúlyt, ekkor a piaristák Reménység pályája a labdarúgásnak és másféle labdajátékoknak adott helyet.” („Fussunk együtt a megújulásért!” Váci egyházmegyei találkozó, 9. o.)

A piarista rend katolikus tanító szerzetesrend. Teljes neve: Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum, azaz a Kegyes Iskolák Isten Anyjáról nevezett Szegény Szabályozott Papjainak Rendje, röviden piaristák. Régebbi magyar elnevezése: kegyes tanítórend vagy kegyesrend. Tagjai a szokásos szerzetesi fogadalmak mellett vállalják a gyermekek neveléséről való különleges gondoskodást. Jelvénye (címere) egymásba fonódó M és A betű (Szűz Mária monogramja), fölötté korona, alatta a görög „Méter Theou” (Isten Anyja) szavak rövidítése. Legtöbbször a monogram fölött koronát is találunk, mivel Szűz Mária a Kegyes Iskolák Királynője <http://www.idegen-szavak.hu/keres/piarista>

plébánia: lat, vall 1. katolikus egyházközség 2. ennek lelkészi hivatala 3. falun a plébános lakóháza [Bakos, 1994: 605]

„A magyar, a szlovák és a pápai zászlóval feldíszített főkapunál Fejes Antal ferences, a nemzeti kegyhely igazgatója fogadta a közelebbi és távolabbi településekről, nemzetiségi falvakból, felvidéki magyar és kétnyelvű plébániákról érkezőket.” (Cser István: (Cser István: Keresztény tanúságtétel Szlovák–magyar imanap Mátraverebély-Szentkúton, 1. o.)

pontifikál: lat, vall főpapi szertartást végez [Bakos, 1994: 669]

„...ez a pápai látogatás kedvező hatással lesz az emberek hitéletére, különösen például a Notre-Dame-ban, az Invalidusok templomában és Lourdes-ban pontifikált szentmisék esetében.” (Papp Tamás: Demokratikus értékeink gyökerei keresztények... Beszélgetés Franciaország budapesti nagykövetével, 3. o.)

potamosz(ok): görög katolikus püspök díszes püspöki palástján lévő, a köntösön felülről lefelé húzódó, folyót szimbolizáló sávok, melyek annak a kegyelemnek a kiárasztását jelképezik, amelyeket a püspök megkapott (forrás: idézett cikk).

„...a mandíaszt, amely az igazság köntöse, potamoszok díszítik...” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Püspökszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

prefektus: *lat* 1. Franciaországban és egyes más államokban: a megye v. az ennek megfelelő magasabb közigazgatási egység vezető tisztviselője, kb. megyefőnök 2. Franciaországban és egyéb más államokban: rendőrfőnök 3. *vall* katolikus papnevelő intézet tanulmányi felügyelője; egyházi fiúnevelő intézet fegyelmi elöljárója 4. *vall* a római kongregációk vezető főpapja 5. *tört* a testőrség parancsnoka, ill. a város legfőbb elöljárója az ókori Rómában [Bakos, 1994: 622]

„*A szentelést végző Keresztes Szilárd püspök, valamint a társszentelők: Ján Babjak eperjesi metropolita és Milan Sasik püspök, a munkácsi görög katolikus egyházmegye apostoli adminisztrátora, valamint a beiktatást végző Leonardo Sandri bíboros, a Keleti Egyházak Kongregációjának prefektusa – Juliusz Janusz nuncius...stb. kíséretében.*” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Püspökszentelés Hajdúdorogon, 1. o.)

protokorifeus: **proto:** *gör* előtagként vminek ősi, eredeti v. elsődleges voltát jelöli; ős-, fő [Bakos, 1994, 634.] **korifeus:** *gör-lat* 1. kimagasló, vezető személyiség 2. *rég szính* karvezető [Bakos, 1994: 425]

„*...könyörögjünk, hogy a protokorifeus apostolok közbenjárására adja meg az ortodox és a római katolikus egyház minden gyermeke számára a földön a hit és a Szentlélekkel való szeretetközösség egységét...*” (VR: Róma válják az egyetlen hitben való találkozás helyévé, 5. o.)

stáció: *lat* 1. *vall* a keresztút egy-egy állomása; az ezt jelképező kép, dombormű, szobor 2. szakasz; fejlődés, fok, mozzanat 3. *rég* állomás [Bakos, 1994: 711]

„*Térden csúszva jártuk a stációkat.*” (Pallós: Szeretetlenben szolgálni... Beszélgetés Zsoldos Imre verbita szerzetessel, 8. o.)

stigma: *gör-lat* 4. *vall* egyes szentek testén Krisztus sebhelyeinek megfelelő helyeken jelentkező sebek [Bakos, 1994: 714]

„*Miután tiszteltük Péter szenvedését és keresztjét, valamint átöleltük Pál láncait és stigmáit...*” (VR: Róma válják az egyetlen hitben való találkozás helyévé, 5. o.)

szakrális: *lat sacralis* 1. isteni, szent; természetfeletti eredetű 2. *vall* a szentségekkel kapcsolatos 3. egyházi jellegű [Bakos, 1994: 724]

„*A liturgikus ruhák mellett több különleges szakrális tárgyat is megcsodálhat a látogató a kiállításon.*” [Szalontai Anikó: Az evangelizációt szolgálva A Regnum Marianum-plébánia kiállításai, 12. o.]

szakkosz: a diakónus sztiharionjához hasonló, attól valamivel szélesebb és rövidebb liturgikus ruha, amelyet a püspök visel a Szent Liturgián vagy más istentiszteleten, az áldozópapi felon helyett. Egykor császári ruha volt, egyes főpapok kitüntetésként kapták. Különféle színben és anyagból készülhet, a liturgikus színeknek megfelelően [Ivancsó, 2001: 65]

„*A főpapi ruhadarabok és jelképek: a pásztorbot, a szakkosz, az omofor, a panagia és a korona.*” (Bókay László: „Élő, szép egyházat kaptál!” Püspökszentelés Hajdúdorogon, 7. o.)

szkóla: *lat schōla* előénekes

A szkólák nem ritka ünnepi produkciókkal ékesítik az istentiszteletet, hanem rendszeresen, hétről hétre szolgálnak a misén és a zsolozsmában, mégpedig a liturgiába szervesen beletartozó énekekkel. A szkóla célja a liturgia alázatos szolgálata. A zsinat kívánságának megfelelően, elsősorban a Szentírásból és az egyház liturgikus könyveiből vett szövegek megszólaltatása adja énektárukat. Anyaguk gerince a szertartáskönyvek szerint az illető naphoz vagy időszakhoz tartozó szövegek zenéje. A szkólák éneka-

nyagának gerincét a gregorián zenének gazdagabb vagy egyszerűbb dallamai alkotják.
<http://www.polgariplebania.hu/godollo.php>

„Idén tizenhárom szkolát hívtak meg a szervezők, a magyar együtteseken túl Ausztriából, Csehországból, Észtországból, Olaszországból, Venezuelából és Japántól érkező kórusok lépnek fel.” (P. Gregorián találkozó Vácott, 11. o.)

vesperás vesperae: *lat, vall* vecsernye, a papi zsolozsma esti része [Bakos, 1994: 822]

„a zarándokutat követően az apostolnak szentelt görög ortodox templomban vesperást tartottak...” („Tanuljuk a hitet és az igazságot” A Szent Pál-év megnyitása Rómában és Damaszkuszban, 5. o.)

Szókapcsolatként:

kánoni territórium – kánon: *gör-lat* 1. zsinórmérték; irányadó mérték, szabály, kötelező minta 2. *vall* a Biblia könyveinek megváltozhatatlan összessége és szövege 3. *vall* a misének középső, állandó fő része, amelyben az áldozati cselekmény végbemegy 4. *vall* a keresztény egyházakban az egyházi jogszabályok, előírások, ill. azok jegyzéke 5. *műv* eszményi arány; az erre vonatkozó szabályok összessége 6. *zene* a dallamot több, egymás után induló szólamban megszólaltató forma 7. *nyomd* az egyik legnagyobb betűnagyság [Bakos, 1994: 380]; – **territórium:** *lat* 1. terület, kerület 2. felségterület [Bakos, 1994: 778]

„...a moszkvai patriarchátus Fehéroroszországot saját „kánoni territóriumának” tekinti.” (XVI. Benedek pápa meghívása Fehéroroszországba, 5. o.)

Irodalom

A Katolikus Egyház nyelvhasználata a II. vatikáni zsinat után. In: Modern Nyelvoktatás, VII/1. 2001. április.

Bakos Ferenc. Idegen szavak és kifejezések kéziszótára. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1994.

Bakos Ferenc. Idegen szavak és kifejezések szótára. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978.

Bibliai kislexikon. Írta és szerkesztette Gecse Gusztáv és Horváth Henrik. – Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1978.

Dell Hymes. A nyelv a társadalomban In: A nyelvtudomány ma. Szerkesztette Szépe György. – Budapest.: Gondolat, 1973. – 485–505. o.

Grétsy László. Szókincsünk rétegződésének kérdéséhez In: Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991. – 223–226. o.

Ivancsó István. Görög katolikus liturgikus kislexikon. – Nyíregyháza: Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, 2001.

Magyar Nagylexikon. Tizenhetedik kötet. – Budapest: Magyar Nagylexikon Kiadó, 2003.

Pelles Tamás. A Szentszék nyelvpolitikájának magyar vonatkozásai. Kézirat. A XIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson elhangzott előadás írott változata (Győr, Széchenyi István Egyetem, 2003. április 14–16.)

Szabó Ferenc. A szeretet civilizációja. In: Teológia, XII. évf. 1978. 2. sz.

<http://www.parochnia.hu/Egyhazismeret/Liturgia/liturgikuslexikongh.htm>

Яцкович Марианна
Употребление религиозных выражений иностранного
происхождения в венгерском католическом
еженедельнике «Уй Эмбер»
Резюме

Католический еженедельник «Уй Эмбер» выпускается с 1945-го года в Будапеште и является по количеству тиража самым крупным органом венгерской католической прессы. Имеет большую роль в организации церковной жизни, в распространении духовных католических ценностей венгров.

Упущение предыдущих десятилетий в сфере образования сказывается в недостаточной осведомлённости и в области употребления церковных выражений. В данной работе систематизируется круг церковных понятий, а также научно исследуется этимология данных лексем иностранного происхождения.